

KARADENİZ

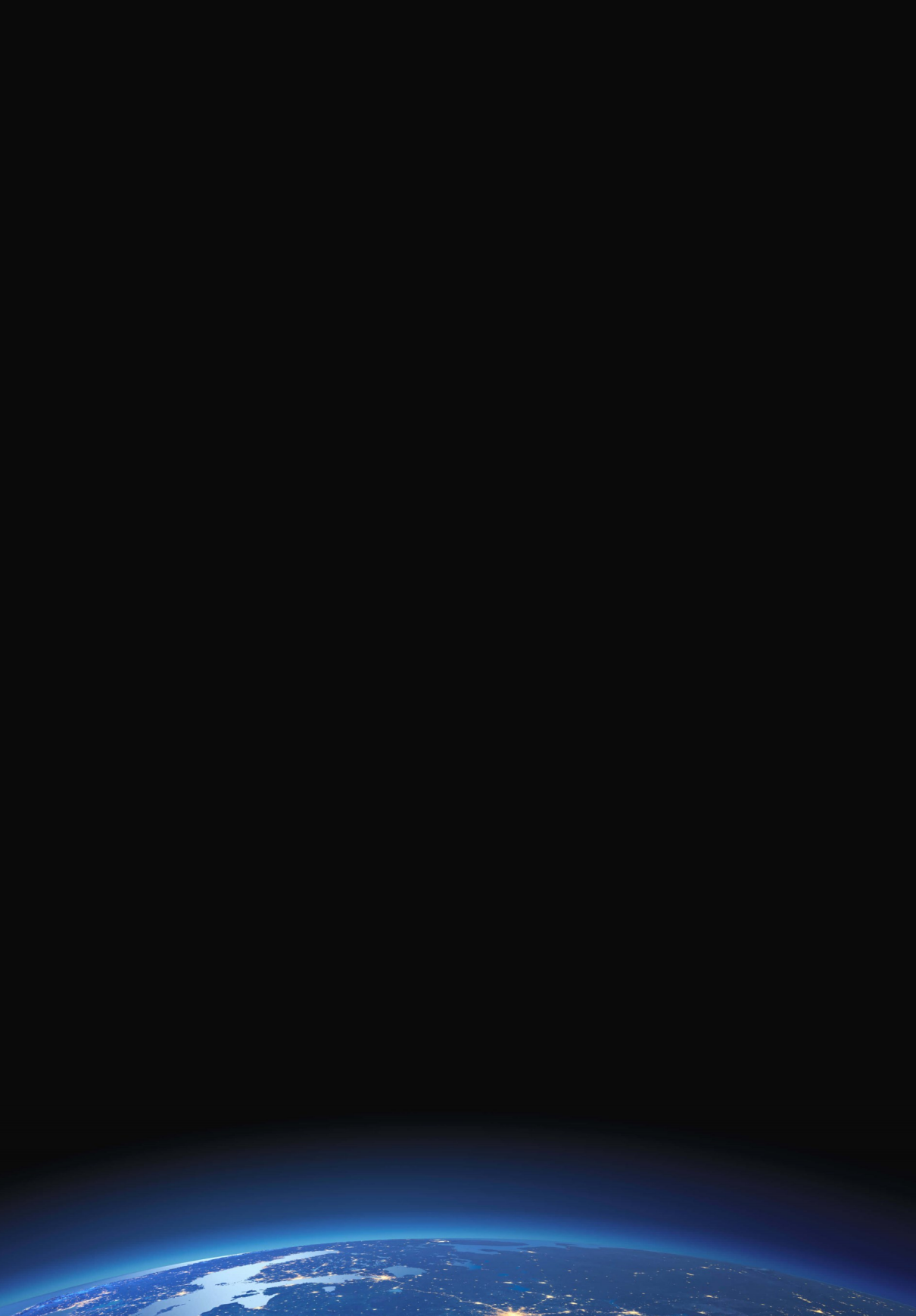
2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbasoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021..	13
RUKİYE PATAN	
44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021	53
HÜLYA KINIK	
Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan'da Beklentiler	75
VAHİT GÜNTAY	
Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021	103
DİLEK KARADENİZ TOPAL	
Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021	135
HASAN YILMAZ	
Doğu'nun Gölgesinde Batı'ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021	177
ESRA ÇİL AYDOĞDU	

Avrupa'nın Karadeniz'deki Stratejik Limanı Romanya: 2021
..... 221

EDA TUTAK

Rusya'nın 2021 Görünümü 259

YAŞAR SARI

İşgal Tehdidi Altında Ukrayna'nın Bir Yılı: 2021. 303

ADNAN SEYAZ

Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021. 335

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Biden'in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına
Yansımaları 373

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki
Mücadelesi: 2021 409

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve GÖKHAN ÖÇALAN

Geniş Karadeniz Havzası'nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği:
Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi 435

MÜGE YÜCE

2021 Yılı'nı Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş
Karadeniz Havzası Stratejileri 455

FEVZİ KIRBAŞOĞLU

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırda Sorunlar

Karadeniz'de Göç ve Sınır Politikaları 493

HAKAN ÜNAY ve MURAT ÇEMREK

Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları
Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar..... 519

İSMAİL KÖSE

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 549

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri 577

SÜLEYMAN TEMİZ ve AHMET ATEŞ

YAZARLAR 605

TAKDİM

Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi ikinci yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2021 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2021 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on sekiz makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2021 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2021'i değerlendirdiği "*Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021” makalesi; Vahit Guntay “Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan’da Beklentiler”; Dilek Karadeniz Topal “Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021”; Esra Çil Aydoğdu “Doğu’nun Gölgesinde Batı’ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021”; Eda Tutak “Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021”; Yaşar Sarı “Rusya’nın 2021 Görünümü”; Adnan Seyaz “İşgal Tehdidi Altında Ukrayna’nın Bir Yılı: 2021”; Gökhan Öçalan “Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Biden’in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına Yansımaları”; Fevzi Kırbaşoğlu ve Gökhan Öçalan’ın “NATO ve Rusya’nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği: Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi” ve Fevzi Kırbaşoğlu’nun “2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Hakan Ünay ve Murat Çemrek “Karadeniz’de Göç ve Sınır Politikaları”; İsmail Köse “Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Süleyman Temiz ve Ahmet Ateş “2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

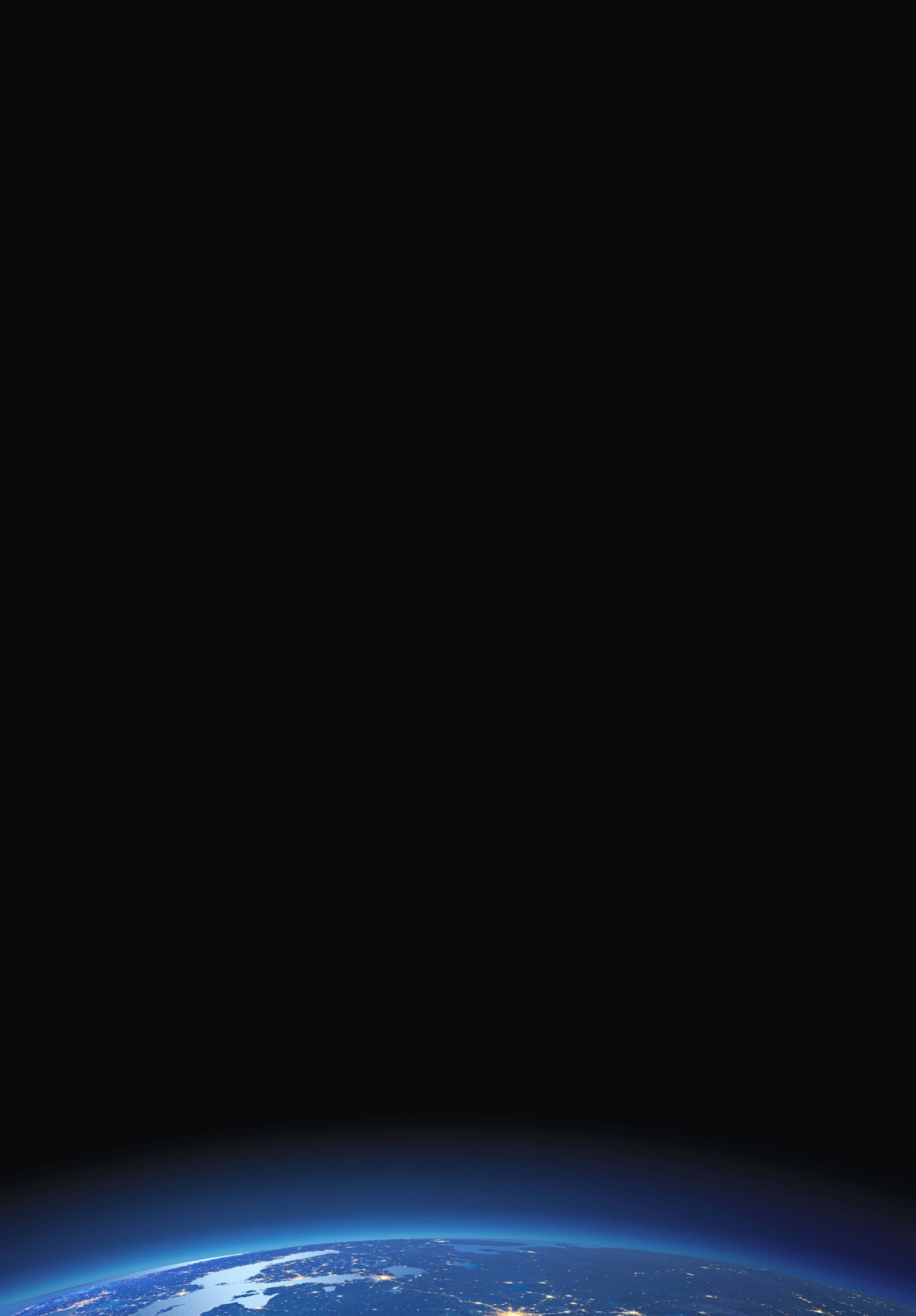
ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Temmuz 2022

Geniş Karadeniz
Havzasında
Sınıraşan
Sorunlar

3. BÖLÜM

KARADENİZ BÖLGESİ ENERJİ DİNAMİKLERİ

Anıl Çağlar Erkan

[Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]

Ayça Eminoğlu

[Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş

Uluslararası ilişkiler literatüründe 2000'li yılların başında yayımlanan çalışmalarda Güneydoğu Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan bir alt sistem olarak nitelendirilen Karadeniz coğrafyası, son dönem gelişmeleri ışığında bağımsız bir sisteme dönüşüm sürecine girmiştir. Soğuk Savaş'ın sonuna gelindiğinde günümüze kıyasla daha az önem verilen bölge, zamanla alt sistem haline dönüşmeye başlamış ve özellikle enerji bağlamında yaşanan gelişmelerle birlikte salt ekonomik iş birliğinin teşkil edildiği bir platformun ötesine geçmiştir. Enerji bağlamında ele alındığında bölgenin ön plana çıkan üç niteliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bölgenin fosil enerji kaynakları bakımından sahip olduğu potansiyel, ikincisi dünyanın en güvenli nakil güzergahları arasında olması ve son olarak da yenilenebilir enerji kaynakları açısından elverişli olmasıdır. Ancak 2021 senesi kapsamında stratejik enerji kaynakları ve yenilenebilir enerji potansiyelinin bir adım daha ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür. Tüm bunlar ışığında çalışmada, Karadeniz bölgesinin 2021 yılındaki enerji dinamikleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda 2021 yılında keşfedilen rezervler, devam eden enerji projeleri ve yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin gelişmelere değinilmektedir.

Türkiye

Türkiye, stratejik enerji kaynakları tüketimi bakımından dünyanın ilk on beş ülkesi arasında yer almakla birlikte, doğal gaz ithalatında altıncı, petrol ithalatında ise on yedinci sırada yer almaktadır. Buna karşın ihracat açısından ele alındığında, doğal gazda kırk ikinci, petrolde ise iki yüz sekizinci olarak dünyada son sıralarda yer almaktadır (CIA, 2021). En fazla doğal gaz ithal edilen ülke Rusya Federasyonu (Rusya) iken, petrol bakımından Irak birinci sırada yer almaktadır. Buna karşın Türkiye'nin enerji kaynakları ihtiyacını, sadece komşu ülkelerden temin etmediğinin altını çizmek gerekmektedir. Örneğin Türkiye'nin petrol ithalatında üçüncü sırada yer alan Nijerya'yı ve LNG tedarikçisi Katar'ı bu kapsamda ele almak mümkündür.

Tüketim miktarlarıyla karşılaştırıldığında göreceli olarak yetersiz stratejik enerji kaynakları rezervleri bulunan Türkiye için 2000'li yıllar önemli gelişmelere sahne olmuştur. Bu doğrultuda enerji sektörüne ciddi yatırımlar yapan Türkiye, yeniden yapılanma sürecine girmekle birlikte özellikle upstream faaliyetleri kapsamında teknolojik alt yapısını modernize ederek yeni bir aşamaya geçmiştir. Enerji sektörüne yönelik faaliyetlerdeki ön plana çıkan girişimlerin başında sismik araştırma ve derin deniz sondaj gemilerinin ülke envanterine kazandırılması yer almaktadır. Bu doğrultuda upstream ile ilişkili gelişimini zaten gelişmiş düzeydeki midstream ve downstream faaliyetleriyle entegre hale getiren Türkiye'nin enerji alanında önemli bir aktör olarak ön plana çıkmaya başladığını ifade etmek mümkündür. Öyle ki kısa bir sürede Türkiye'nin enerji faaliyetlerinde elde ettiği kazanımlar bunun göstergelerindedir. Öncelikle Doğu Akdeniz'de başlayıp ardından Karadeniz'de yoğunlaşan upstream faaliyetleri kısa bir süre sonra ürünlerini vermeye başlamıştır. İlk olarak, Barbaros Hayrettin Paşa gemisi ile Sakarya Gaz Sahası'nda 2019'da başlayan sismik araştırmalar sonucunda, Karadeniz'in bu bölgesinde önemli miktarlarda rezerv olduğu görülmüştür. Daha sonraki günlerde Akdeniz'in doğusundaki

faaliyetlerini sürdüren Fatih sondaj gemisinin Karadeniz'deki Sakarya Gaz Sahası'nda çalışmalara başlamasını ise önemli keşifler takip etmiştir (Kavaz, 2021). Müjde şeklinde kamuoyuna açıklanan keşifler, Karadeniz bağlamında Türkiye açısından 2020'nin tarihteki altın yıllardan birisi olarak yer almasına neden olmuştur.

Karadeniz enerji dinamikleri bağlamında ele alındığında 2021 yılındaki gelişmelerin genel olarak bölgedeki mevcut sahaların geliştirilmesi ve yeni keşiflere yönelik çalışmalara hız verilmesi çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bununla ilişkili olarak Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), bölgedeki keşif çalışmalarını bir aşama daha ileriye götürerek akış testini başarıyla gerçekleştirmiştir. TPAO yapılan akış testini¹, "*Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Batı Karadeniz'deki Sakarya Gaz Sahası'nda, ultra derin denizde yer alan Türkali-2 tespit kuyusunda ilk kuyu akış testini başarıyla gerçekleştirdi. Test edilen ilk rezervuar seviyesinden günde 0,75 milyon m³ (26,5 milyon ft³/g) doğal gaz akışı sağlandı. Analiz sonuçları, test edilen rezervuarın 1,2 milyon m³/g (42,5 milyon ft³/g, yaklaşık 7.300 vpe/g) üretim kapasitesi olduğunu gösteriyor. Faaliyet sürecinde, kuyuda, iki ayrı seviyede daha test yapılacak*" şeklinde kamuoyuna duyurmuştur (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2021: 2).

TPAO'nun Türkali-2 kuyusunda başarıyla sonuçlanan ilk testini, ikinci rezervuar seviyesinde gerçekleştirilen kuyu akış testi takip etmiştir. Bununla birlikte TPAO, 31 Ağustos 2021 tarihinde Türkali-2 kuyusunda gerçekleştirdiği ikinci akış testinden de başarılı sonuçlar elde etmiştir. Akış testinin sonuçları "*Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Batı Karadeniz'deki Sakarya*

¹ Sahadaki kuyu akış testleri, TPAO envanterine 2020 yılında katılan Kanuni Sondaj Gemisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Akış testi, keşfedilen rezervlerden üretilebilecek doğal gazın akış hızı ve basıncı konusunda veri sağlamaktadır. Bu verilerden hareketle kuyuların ekonomik üretim potansiyeli hesaplanabilmektedir (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2021: 1).

Gaz Sahasında, ultra derin denizde yer alan Türkali-2 tespit kuyusunda ikinci kuyu akış testini de başarıyla gerçekleştirdi. Test edilen seviyede günde 0,63 milyon m³/g (22 milyon ft³/g) doğal gaz akışı sağlandı. Faaliyet sürecinde, kuyuda, bir seviyede daha test yapılacaktır” şeklinde kamuoyuna duyurulmuştur (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2021: 1).

2021 yılı Karadeniz bölgesi enerji dinamiklerine bakıldığında Türkiye için belki de en önemli gelişmelerden birisi, yapılan keşifler ve akış testlerinin bir sonucu olarak, kaynakların kullanım süreciyle ilişkili girişimlerin başlatılması olmuştur. Bu kapsamda en somut adım Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi kapsamında atılmıştır. Türkiye'nin proje kapsamındaki en önemli girişimlerinden birisi olarak nitelendirebileceğimiz bu adım, enerji mühendisliği faaliyetlerinde dünyanın önde gelen hizmet sağlayıcısı olan Schlumberger ve Subsea 7 konsorsiyumu ile Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi'nin ilk fazının geliştirilmesi için yapılan anlaşmadır. Ayrıca Wood firmasının da bu süreçte projenin yönetim ortağı olarak yer alması da çok önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. 15 Ekim 2021 tarihinde kamuoyuna duyurulan anlaşmanın ayrıntıları ise; “*kuyu tamamlama hizmetleri, deniz tabanı üretim sistemleri (SPS), deniz tabanı iletimi ile MEG boru hatları, kordon hattı, akış hatları (SURF) ve ilk fazda 10 milyon m³/gün üretim kapasitesine sahip olacak bir kara üretim tesisine ilişkin gerekli faaliyetleri içermektedir*” şeklindedir (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2021: 1).

Türkiye için 2021 yılı Karadeniz bölgesi enerji dinamikleriyle ilişkili gelişmeler sadece mevcut faaliyetlerdeki ilerlemelerle sınırlı değildir. Bu bağlamda, özellikle doğal gaz bakımından 2021 yılının Türkiye'nin Karadeniz'deki enerji faaliyetlerinde birtakım yeniliklere de sahne olduğu ifade edilebilir. Şüphesiz yeni doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesini bu kapsamda ele almak mümkündür. Öyle ki Haziran 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yeni doğal gaz rezervi keşfedildiğini duyurmuştur. Türkiye'nin bu yeni

keşfi ise Sakarya gaz sahasındaki Amasra-1 kuyusunda yaklaşık olarak 135 milyar metreküp olarak gerçekleştirilmiştir. Amasra-1 kuyusundaki bu yeni keşifle birlikte Türkiye'nin Karadeniz'deki doğal gaz rezervi revize edilerek toplam 540 milyar metreküp'e ulaşmıştır (BBC News, 2021).

Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri bağlamında Türkiye ile ilişkili önemli gelişmelerden bir diğeri de gerek bölgede yürütülen faaliyetler gerekse keşfedilen rezervlerin kullanıma sunulması aşamasındaki projeler için hayati önem taşıyan girişimlere yönelik adımların atılması olmuştur. Bu kapsamda, hayata geçirilen en önemli girişimlerden birisi Filyos Limanı'yla ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Proje, Türkiye için 150 yıllık bir rüya olarak nitelendirilmekle birlikte, sıradan bir liman inşası olarak ele alınacak kadar dar kapsamlı bir girişim değildir. Liman projesi, ilk bakışta ticari faaliyetler kapsamında önemli bir girişim olarak algılansa da asıl amaçlanan bunun çok daha ötesindedir. Daha açık bir deyişle Filyos limanı projesi, Türkiye'nin deniz ticaretine olumlu katkı yapmakla birlikte enerji bağlamında da kilit roller üstlenen bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda, öncelikle Filyos Limanı'nın Karadeniz'deki keşiflerle doğrudan bağlantısı olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi göz önüne alındığında söz konusu bağlantı daha anlaşılır olmaktadır. Bilindiği üzere Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi, deniz altında kurulacak doğal gaz üretim sistemi, Filyos kıyısında kurulacak bir işletme tesisi ve bu iki üniteyi birbirine bağlayacak boru hatlarından oluşmaktadır (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2021: 1). Filyos Limanı'nın Karadeniz bölgesindeki keşiflerle bir diğer bağlantısı ise yürütülen derin deniz faaliyetleri kapsamında karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki başta Fatih olmak üzere, Yavuz ve Kanuni gibi bölge enerji faaliyetlerinde aktif olarak rol alan gemilerin hemen hemen bütün gereksinimleri Filyos Limanı'ndan karşılanmaktadır. Dolayısıyla Filyos Limanı Türkiye için geleceğin enerji üslerinden birisi olmaya aday olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin 2000'lerin ilk on yılı sonrasındaki enerji sektöründeki yeniden yapılanma ve modernizasyon süreciyle bağlantılı girişimleri, kısa sürede olumlu sonuçları da beraberinde getirmiştir. Türk Akımı'nın hayata geçirilmesi gibi gelişmelerin yanı sıra Doğu Akdeniz'deki çalışmalar ve Karadeniz'deki keşiflerden elde edilen kazanımları bu kapsamda ele almak mümkündür. Ancak Karadeniz'de yürütülen enerji faaliyetleri diğerlerinden bir nebze daha ön plana çıkmaktadır. Bölgede her geçen gün yeni rezervlerin bulunmasının bundaki etkisi büyüktür. 2021 yılı kapsamında Türkiye'nin Karadeniz bölgesiyle ilişkili enerji dinamikleri üç başlık altında incelenebilir. Bunlardan ilki, Amasra-1 sahasında olduğu gibi yeni doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesi, ikincisi Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi kapsamındaki akış testleri ve mühendislik hizmetleri anlaşması gibi kaynakların kullanımına yönelik somut adımların atılması; üçüncüsü Filyos Limanı gibi bölgeye yönelik girişimlerde kilit rol oynayacak projelerin hayata geçirilmesidir.

Romanya

Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri bağlamında 2021 yılındaki önemli gelişmelerin yaşandığı bir diğer ülke Romanya'dır. Stratejik enerji kaynakları rezervleri bakımından Romanya gerek Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler gerekse Avrupa Birliği (AB) üyeleri arasında önemli bir konumdadır. Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler açısından bakıldığında, kaynak sahibi olarak Rusya'nın ardından dikkat çeken Romanya, AB üyeleri arasında özellikle Brexit sonrasındaki süreçte, petrol rezervleri bakımından İtalya'yla birlikte birinci sırayı paylaşmaktadır. 2020 yılı sonu baz alınarak hazırlanan "*BP Statistical Review of World Energy 2021 70th Edition*" başlıklı rapora göre, Romanya'nın petrol rezervleri, 600 milyon varile karşılık gelmektedir (BP, 2021: 18).

AB üye devletleri arasında enerji kaynakları rezervleri bakımından ilk sıralarda yer alan Romanya için enerji alanındaki gelişmelerin istediği yönde ilerlediği anlamına gelmemektedir.

Öyle ki ülke enerji sektörü son döneme kadar ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır. Petrol rezervlerinde 2019 yılına kadarki dönemde gerçekleşen yaklaşık yüzde 50 oranındaki azalma bunun göstergelerindedir. Bununla birlikte, Romanya'nın enerji faaliyetleriyle ilişkili olarak bir diğer problemi, sektörün işlerliğine yönelik finansal kaynak yaratma konusunda karşımıza çıkmaktadır. Ülkede faaliyet gösteren enerji şirketleri bu sorun kapsamında girişimlerde bulunsalar da son yıllara kadar çözüm bağlamında ciddi adımların atıldığına tanıklık edilmemektedir. Ancak 2021 yılı gelişmeleri bağlamında ele alındığında Romanya için birtakım şeylerin değişmeye başladığını ifade etmek mümkündür.

Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri bakımından Romanya için 2021 yılında ön plana çıkan gelişmeler iki ana eksen temelindedir. Bunlardan ilki, Karadeniz'deki Romanya'nın deniz alanları içerisindeki hali hazırda var olan ve yeni keşfedilen sahalara ilişkin faaliyetler kapsamındayken bir diğeri, bölgenin yenilenebilir enerji bağlamında sahip olduğu potansiyelin kullanımına ilişkin girişimlerde bulunulması yönündedir. Bu doğrultuda ülkenin petrol şirketi OMV Petrom önemli adımlar atmaktadır. Örneğin Güneydoğu Avrupa'nın en büyük enerji şirketi olan Rumen enerji devi OMV Petrom'un, Karadeniz'deki Istria bloğunun sığ sularında 32 milyon Avro değerinde yeni bir deniz sondajı seferberliği başlatmasını bu kapsamda ele almak mümkündür (Grzegorzcyk, 2021). Bu bölgedeki ilk sondaj çalışmaları 2020 Aralık ayının sonunda başlamış ve kısa bir süre sonra da ikinci bir kuyunun açılmasıyla girişimlerin tamamlanması planlanmaktadır. OMV Petrom tarafından gerçekleştirilen bu iki kuyunun sondajı deniz tabanının 2500 metre altında, yaklaşık 60 metre derinliğindeki sularda yapılmaktadır (Grzegorzcyk, 2021). Yürütülen projelere ilişkin finansal kaynaklar ise elden çıkarılan varlıklarla sağlanmaktadır. Bu doğrultuda OMV Petrom, Karadeniz bölgesindeki faaliyetlerine daha fazla odaklanmak amacıyla Magnetic Oil ile Kazakistan'daki üretim varlıklarını elden çıkarmak için bir anlaşma imzalamıştır.

Yapılan anlaşmaya göre şirket, Kazakistan'da dört kara sahası için üretim lisanslarına sahip Kom-Munai ve Tasbulat Oil'deki yüzde 100 hissesini satacağını beyan etmiştir (Grzegorzczuk, 2021).

Enerji bağlamında 2021 yılında Romanya açısından tanık olunan bir diğer gelişme, ülkenin hidrokarbonlara yönelik alternatif enerji kaynaklarıyla ilişkili olarak karşımıza çıkmasıdır. Bükreş'in alternatif enerji kaynaklarıyla ilgili sahip olduğu potansiyelin, bu alanda yaşanan gelişmelerdeki etkisi büyüktür. Bir başka ifadeyle Romanya, Karadeniz coğrafyasındaki fosil yakıtlar ve enerji ithalat bağımlılığının hafifletilmesi ve azaltılması için, alternatif olarak nitelendirilen yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelebilecek potansiyele sahiptir. Örneğin Avrupa'nın kara üzerindeki en büyük rüzgâr santrali Romanya'dadır. Fakat yenilenebilir enerji kaynakları bağlamında geline aşama, ülke için son derece yetersizdir. Bunun bilincinde olan Romanya, 2030 için yüzde 30,7 hedefine ulaşmak için önümüzdeki 10 yıl içinde kurulacak yaklaşık 6 GW yeni rüzgâr enerjisi ve güneş PV kapasitesi olan yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik projelere daha fazla pay ayırmayı hedeflemektedir (New Europe, 2021). Bununla ilişkili olarak Romanya, birincil enerji kaynakları ihtiyacının yanı sıra 2030 için enerji ve iklim hedeflerine yönelik Enerji Birliği stratejisinin yönergelerine odaklanarak, 2021'den 2030'a kadar olan dönem için 10 yıllık bir ulusal enerji ve iklim planı hazırlamıştır. Hazırlanan plana göre Bükreş, Birliğin 2030 yenilenebilir enerji hedefine katkı olarak, yenilenebilir enerji payını en az yüzde 34'e yükseltme amacındadır (Vlad-Matia ve Eugen, 2021: 160).

Moldova

Politik ve stratejik açıdan büyük önem taşıyan Moldova, enerji bağlamında ele alındığında diğer Karadeniz bölgesi ülkelerine nazaran daha arka planda yer almaktadır. Bu bağlamda enerji konusunun Moldova için çok önemli bir eksiklik olduğunu ifade

etmek mümkündür. Öyle ki ülke, ciddi anlamda enerji kaynaklarına erişim bağlamında sıkıntılar yaşamaktadır. Söz konusu sıkıntıların en başlıca nedeni Moldova'nın enerji kaynaklarının dünya coğrafyasına adaletsiz dağılımından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, yeterli ölçüde enerji kaynaklarına sahip olmayan ülkenin, tüketiminin tamamına yakını ithalat yoluyla karşılaması kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla enerji kaynaklarına yeterli ölçüde sahip olmadığı için ülke neredeyse tamamen fosil yakıt ve elektrik ithalatına bağımlıdır. Ülkenin geçtiğimiz yılda enerji ihtiyacının sadece yüzde 20'sini yerli kaynaklardan karşılaması, karşı karşıya olduğu ithalat bağımlılığı probleminin göstergelerindedir. Doğal gaz bağlamında Rusya ön plana çıkmakta ve 2014 yılına kadar akışın büyük bir bölümü Ukrayna üzerinden gerçekleştirilmekteydi. 2015 yılında Iasi-Ungheni gaz bağlantısının devreye alınmasıyla Romanya da önemli hale gelmeye başlamıştır. Ancak en başta Transdinyester bölgesinin ihtiyacını karşılamayacak düzeydeki bu hamle, Rusya'nın devre dışı bırakılması anlamına gelmemektedir (International Energy Agency, 2020). Moldova'daki 2021 enerji başlığı altındaki gelişmeler bunun göstergelerindedir.

Karadeniz bölgesi 2021 yılı enerji dinamikleri bağlamında ele alındığında Moldova ile ilişkili en önemli gelişmelerden birisi patlak veren enerji krizidir. Moldova'nın karşı karşıya kaldığı bu enerji krizi, ülke parlamentosunun olağanüstü hal (OHAL) ilan etmesine neden olacak düzeyde ciddi boyutlardadır. Enerji krizinin kaynağı ise doğal gaz konusunda Rusya ile anlaşmaya varılamamasıdır. Öyle ki Moldova ve Rus enerji devi Gazprom arasında 30 Eylül tarihinde sona eren doğal gaz sözleşmesinin uzatılması konusunda taraflar anlaşmazlık içerisindedir. Bu kapsamda taraflar arasındaki mevcut anlaşma bir aylık bir süre için uzatılmış ve Moldova Ekim ayı boyunca her bin metreküp doğal gazı 790 dolardan satın almıştır. Taraflar arasındaki anlaşmazlık konusu ise Ekim ayındaki fiyatın Eylül dönemindeki 550 doların çok üstünde olmasıdır. Dolayısıyla Moldova önceki

aylara kıyasla Ekim ayında aynı miktardaki doğal gazı 240 dolar fazla ödemek zorunda bırakılmıştır. Dolayısıyla fiyatlardaki ciddi yükseliş enerji krizini de beraberinde getirmiştir (Necsutu, 2021). Kışın yönetimi krizin aşılması için ilk aşamada başta Romanya ve Ukrayna olmak üzere diğer birtakım ülkelerle doğal gaz ithalatı konusunda müzakereler yürütmeye başlamıştır. Ancak yürütülen müzakerelerin kısa sürede başarıyla sonuçlandırılmaması, Kışın yönetimini ülke içerisinde de birtakım girişimlere yönelmiştir. 22 Ekim tarihinden itibaren 30 gün boyunca enerji sektöründeki krizle ilgili OHAL ilan edilmesini Moldova Parlamentosu'nun onaylamasını bu kapsamda ele almak mümkündür. OHAL esnasında hükümetin en önemli beklentisi, doğal gaz alımı için hızlandırılmış bir rejim getirilmesidir. Bu bağlamda Kışın yönetimi hızlandırılmış bir rejim getirilmesi için bütçeden mali kaynak ayıracak ve ülkeye doğal gaz temin edilmesi için hızlı ve etkin adımlar atılmasına yönelik kararlar alabilecektir (TRT Haber, 2021a).

Moldova'nın içerisinde bulunduğu enerji kriziyle ilişkili olarak ülke yönetiminin tedarikçilerin dışında da önemli temaslarda bulunduğu tanıklık edilmektedir. Moldova'nın çözüm arayışları bağlamındaki bu girişimlerdeki somut ilerlemeler, Avrupa Birliği (AB) ile yürütülen müzakerelerden elde edilmiştir. Öyle ki AB, 27 Kasım 2021 tarihinde enerji krizinin aşılması için Moldova'ya 70 milyon dolarlık bir yardımda bulunacağını açıklamıştır (Reuters, 2021a). AB'nin Moldova'ya yönelik açıkladığı yardım paketi sıradan bir mali destek olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Öyle ki Kışın ve Brüksel arasındaki etkileşimleri hem krizin temel nedenlerinden birisi hem de sorunun aşılmasına yönelik en önemli destek hamlesi olarak ele almak daha doğrudur. Bilindiği üzere Kışın, Batı yanlısı bir yönetim anlayışını benimsemekte ve bu da tartışmasız yetkililerce yalanlansa da Kremlin'in tepkisine neden olmaktadır. Konuyla ilişkili olarak Rus yetkililerin, Kışın'ın Batı yanlısı yönetim anlayışının enerji krizinde etkisinin olmadığına yönelik açıklamalarına bile dünya basınında yer verilmiştir. Fakat

Rusya'nın özellikle Gazprom aracılığıyla nispeten zayıf ve kendisine bağımlı ülkelere yönelik geçmiş dönemlerdeki eylemleri, yetkililerin açıklamalarının inandırıcılığı konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Ayrıca Gazprom'un Moldova'ya yönelik son günlerdeki girişimleri, açıklamalara ilişkin soru işaretlerini desteklemektedir. Gazprom'un Moldova'ya yönelik girişimi ise fiyat anlaşmazlığının yanı sıra Kişinev yönetimin itiraz ettiği 709 milyon dolarlık borcun ödenmesi isteğidir. Aksi durumda Gazprom'un Moldova'ya yönelik kesinti tehdidi gündeme gelmektedir. Bu çerçevede yürütülen müzakerelerin Kasım 2021'e kadar sonuçlanmadığını ifade etmek mümkündür (Rosenberg, 2021).

Kasım 2021 tarihinde Moldova-Rusya enerji ilişkileri bağlamında önemli gelişmelere tanıklık edilmiştir. İlişkilerde yeni bir döneme geçildiği süreçte tarafların görüşmelere başlama konusundaki girişimleri önemli rol oynamıştır. Tarafların girişimleri sonucunda Moldovagaz ve Gazprom, Kişinev'in birikmiş borçlarının bağımsız tarafların denetimi ve sonrasında bu borcun yeniden yapılandırılması konusunda görüşme kararı almışlardır (Wilson, 2021). Söz konusu görüşme sonrasında taraflar arasında anlaşma sinyalleri görünür hale gelmiştir. Dönemin Moldova Başbakan yardımcısı Andrei Spinu, yeni sözleşme şartları uyarınca Gazprom ile yılda üç milyar metreküp doğal gaz konusunda anlaşmaya vardıklarını açıklaması bunun göstergelerindendir (Aljazeera, 2021). Ancak sonraki süreçteki gelişmeler görünen sinyallerin aksi yönünde gerçekleşmiştir. Daha açık bir deyişle Moldova ve Rusya'nın doğal gaz konusundaki varmış olduğu beş yıllık anlaşma, kısa bir süre sonra taraflar arasında yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Rusya'nın Moldova'nın doğal gaz akışında kesintiye gitme tehlikesi tekrar gündeme gelmiştir. Rus enerji devi Gazprom'un, Moldova'nın geçen ay varılan anlaşma kapsamında planlanan teslimatlar için herhangi bir ödeme yapmazsa ülkeye giden doğal gazı kesecekleri" şeklindeki açıklaması bunun göstergelerindendir. Ayrıca Gazprom'un

sözcülerinden Sergei Kupryanov Rus televizyon kanallarından NTV'ye verdiği demeçte “*Mevcut ödemeler için son tarih 22 Kasım... Gazprom bugün, Kişinev tarafına sözleşme uyarınca doğal gaz arzının 48 saat içinde durdurulacağı bildirdiklerini*” söylemiştir (The Moscow Times, 2021). Moldova'nın bu kesinti tehdidine yönelik vermiş olduğu karşılık ise borçlarını ödeyeceğini açıklamak olmuştur (Euronews, 2021a).

Ukrayna

Ukrayna, 2021 yılında da uluslararası arenadaki kimi zaman “örtülü” kimi zaman da açık şekilde hissedilen Doğu-Batı gerginliğinin mücadele sahaslarından birisi olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, özellikle Rusya ile yaşanan gerginliklerin ülkenin doğusunda ateşlediği ayrılıkçı hareketler ve Kırım'ın ilhakının 2021 yılındaki gelişmelerdeki etkisinin devam ettiğini ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla hemen hemen her alandaki gelişmelerin temel dinamiklerinden birisi olan Moskova-Kiev sürtüşmesinin 2021 yılı enerji bağlamındaki gelişmeleri de şekillendirdiği iddia edilebilir. Ancak taraflar arasındaki gerginliklerin enerji alanında silahlı çatışmadan ziyade politik çerçevede şekillendiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bu doğrultuda, enerji konusundaki anlaşmazlıkları bir bakıma silahlı çatışmaların nedenleri arasında sınıflandırmak ve ilişkili gelişmelerin pratikteki seyrini ise politik düzeyde ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Rusya ile yaşanan krizler dizisinin belirleyici olduğu 2021 yılında enerji dinamikleri bağlamındaki gelişmelerin genel olarak iki eksende şekillendiği göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki Rusya ile devam ettirilen süreç ve diğeri ise uluslararası arenanın diğer önemli aktörleriyle gerçekleştirilen temasların yansımaları şeklindedir. Ama yine de Rusya ile ilişkili süre gelen hadiselerin diğer aktörlerle temaslardaki en önemli dinamiklerden birisi olduğunun göz ardı etmemek gerekmektedir. Öyle ki Rusya-Ukrayna krizinin enerji alanındaki en önemli yansımaları

Moskova'nın enerji akışındaki kesintileri, ülkeyi bypass edecek nakil projelerini aktif hale getirmesi, Avrupa'ya giden doğal gaz akışında Ukrayna'nın payını ciddi ölçüde azaltacağını açıklaması ve enerji sektörü kapsamındaki faaliyetlerine yönelik Kiev'i olumsuz etkileyecek girişimlerde bulunmasıdır. 2014 yılında yaşanan hadise öncesi Avrupa'ya giden doğal gazda yüzde 80 seviyelerine kadar ulaşan Ukrayna'nın payının yüzde 30 düzeyinin de altına düşürülmesi yönündeki girişimleri, bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Vladimir Putin'in 6 Ekim 2021 tarihindeki "Ukrayna üzerinden sevkiyatı arttırmak Gazprom için karlı değil" şeklindeki açıklaması ayrıca bu durumu desteklemektedir (TRT Haber, 2021b). Bu kapsamdaki en önemli gelişmelerden birisi ise Gazprom'un Ukrayna üzerinden transit olarak Avrupa'ya giden doğal gaz tarifesinde yüzde 50'lik bir indirimde gideceğini açıklaması olarak karşımıza çıkmaktadır (Reuters, 2021b). Konuyla ilişkili açıklama Ukrayna cephesinden verilen bir brifingde yapılmıştır. Ukrayna Savunma ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Olesiy Danilov tarafından yapılan açıklamaya göre; Avrupa'ya giden doğal gazın yıllık transit geçiş miktarına yönelik Gazprom'la beş yılı kapsayan temaslara yürütülmektedir (Reuters, 2021b). Kiev'in bu temaslardaki en önemli amaçlarından birisi ise mevcut 40 milyar metreküplük akışın 55 milyar metreküpe arttırılmasına yönelik olduğu tahmin edilmektedir. Ancak sonraki dönemdeki gelişmeler, Ukrayna'nın beklentilerinin aksi yönde olmuştur. Dolayısıyla sürecin beklentilerin aksine olumsuz yönde gelişim gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda Ukrayna'yla ilişkili 2021 yılı enerji dinamikleri açısından en olumsuz gelişmelerden birisi Rusya'nın Ukrayna üzerinden Macaristan'a doğal gaz akışını durdurmasıdır. Ekim ayında yaşanan söz konusu hadise, Kiev yönetiminin Rus enerji şirketi Gazprom'un Ukrayna üzerinden Macaristan'a doğal gaz akışını durdurduğunu açıklamasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Ekim 2021'deki Ukrayna Gaz Sevkiyat Sistemi Şirketi tarafından yapılan açıklama ise, "*Rus enerji şirketi Gazprom'un, Macaristan'a Ukrayna üzerinden doğal gaz akışını durdurdu*" şeklindedir. Açıklamada ayrıca doğal gaz miktarındaki

anlaşmanın günlük 24,6 milyon metreküp olmasına rağmen akışın durduğuna dikkat çekilmiştir (TASS, 2021). Ukrayna'nın yaşanan bu hadiseye tepkisi Macaristan'a yönelik olmakla birlikte, Dışişleri Bakanlığı, yapılan bypass anlaşmasının Avrupa enerji mevzuatına uygunluğuna ilişkin AB Komisyonu'na başvuracağını açıklamıştır (Aris, 2021).

Ukrayna'yla ilişkili olarak 2021 yılı enerji dinamikleri çerçevesinde gelişmelerin bir diğer eksen, ülke içindeki uygulamalar ve diğer aktörlerle etkileşimlerin yansımalarıdır. İlk olarak ülke içindeki gelişmeler açısından ele alındığında Ukrayna'nın enerji sektörünün gelişimini duraklatan hatta kimi zaman gerilemesine neden olan sorunlara yönelik girişimlere değinmek gerekmektedir. Öyle ki Ukrayna enerji sektöründe son dönemde yaşanan duraklamanın nedenleri sadece dış kaynaklı gelişmeler değildir. Bu doğrultuda, ülkenin doğal gaz üretimini ve sektörün gelişmesini engelleyen birtakım faktörlerin varlığından söz etmek mümkündür. Söz konusu faktörlerin başında sektörün karmaşık düzeni ve işleyişindeki hantallıkla birlikte devlete ait Naftogaz'ın verimsizliğidir. Ülke içi gelişmeler kapsamında, bu sorunların Ukrayna yönetiminin en önemli öncelikleri arasında olduğu görülmektedir. Kiev'in bu soruna yönelik ilk aşamadaki girişimi ise ülkenin doğal gaz üretim lisanslarının neredeyse tamamına yakınına Naftogaz'a vererek, özel sektörü caydıracak tavan fiyat önerisinde bulunmak olmuştur (Aslund, 2021).

Ukrayna'nın diğer aktörlerle temasları bağlamında ele alındığında AB ile ilişkiler diğerlerine nazaran bir adım daha ön plandadır. Ukrayna-AB ilişkileri bakımından 2021 yılında birtakım gelişmelere tanıklık edilmekle birlikte bunlardan en önemlisi taraflar arasındaki zirve toplantısıdır. AB-Ukrayna Zirvesi başlığı altında 12 Ekim 2021 tarihinde bir araya gelen tarafların en önemli gündem maddesi, güncel gelişmelerle bağlantılı olarak enerji güvenliği konusudur. Enerji güvenliğinin alt başlıklarını ise kıta genelinde artan doğal gaz fiyatları ve devam eden arz sorunları oluşturmuştur. Söz konusu sorunların, her iki tarafın

da enerji güvenliğini olumsuz etkileyecek boyutlarda olmasının bunda önemli rolü vardır. Kiev tarafının yaşanan sorunlarla bağlantılı en önemli endişesi, Rusya ile Almanya arasında Ukrayna'yı bypass edecek Kuzey Akım 2'nin sonuçlarıyla ilişkilidir. Çünkü Ukrayna'ya göre, projeye devam etme kararı alan Berlin, dikkatsiz davranarak kendisini kenara atılmış hissettirmiştir. Dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenskiy'in doğal gaz boru hattının ülkesinin bağımsızlığına tehdit oluşturduğunu söylemekle birlikte, *“enerji güvenliği, Ukrayna'nın bağımsızlığı ve ulusal egemenliği için bir ön koşuldur, çünkü Kuzey Akım Ukrayna için halihazırda mevcut olanlara ek olarak yeni zorluklar açıyor”* şeklindeki açıklaması bunun göstergelerindendir (Euronews, 2021b). Ukrayna'nın endişeleri karşısında AB tarafının takındığı tavır, destekleyici yönde olmuştur. Bu bağlamda Brüksel, olası bir kesinti durumunda AB'den Ukrayna'ya ters akışın kullanılması da dahil olmak üzere, orta ve uzun vadeli stratejik çözümler üzerinde çalışma sözü vererek güven verici bir duruş sergilemiştir (Euronews, 2021b).

Ukrayna ile ilişkili olarak 2021 yılı enerji dinamikleri bağlamında bir diğer önemli gelişme, Türkiye ile temaslar sırasında gerçekleşmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin Rusya'yla ters düşecek girişimlerden uzak ve dikkatli hareket ettiğini, olumsuz tepkilerin önüne geçilmesi bağlamında Ukrayna'daki mevcut durumu göz önünde bulundurduğuna tanıklık edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın düzenlenen ortak basın toplantısındaki *“İşbirliğimiz hiçbir surette üçüncü ülkelere karşı bir girişim değildir”* şeklindeki açıklamaları bunun göstergelerindendir (BBC News Türkçe, 2021). Taraflar arasındaki temasların etkilerine bakıldığında siyasi ve askeri konuların yanı sıra enerji bağlamında da önemli sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna ve Türkiye arasında enerji konusunda imzalanan anlaşmaları bu kapsamda ele almak mümkündür. Taraflar arasındaki enerji alanında varılan anlaşmaların en önemlilerinden birisi Ukrayna'nın Skole kentinde 67,2 megavatlık yeni bir rüzgar santrali projesinin hayata geçirilmesine yöneliktir. Bu bağlamda 7 Ekim 2021

tarikhinde Türk şirketi Eksim Enerji ve Alman rüzgâr türbini tedarikçisi Nordex ile Ukrayna'nın Skole kentindeki projenin hayata geçirilmesi için anlaşmaya vardığı kamuoyuna açıklanmıştır (Reglobal, 2021).

Sonuç olarak, 2021 yılı kapsamında ele alındığında Ukrayna ile ilişkili enerji dinamiklerini etkileyen önemli gelişmelerin Rusya ile devam eden süreçle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bir bakıma bu dönemde Ukrayna'nın önceliklerinin doğrudan ya da dolaylı şekilde Rusya kaynaklı enerji güvenliği sorunları çerçevesinde şekillendiğini ifade etmek mümkündür. Bu durum karşısında Rusya'yı dışarıda bırakacak alternatiflere yönelim, Ukrayna açısından çözüme yönelik rasyonel bir hamle gibi görülse de sonuçlar açısından ele alındığında karşılaşılan çıktıların beklentilerin aksi yönde olduğu tartışmasızdır. Şüphesiz Kiev yönetimi de bunun farkındadır. Ukrayna'nın sorunların çözümüne yönelik etkili olmasa da Rus tarafıyla zaman zaman temaslarda bulunması da bunun göstergelerindedir.

Bulgaristan

Enerji dinamikleri bağlamında Karadeniz bölgesiyle ilişkili olarak bir diğer önemli gelişmelerin yaşandığı ülke Bulgaristan'dır. Enerji kapsamında ele alındığında, Bulgaristan'ın önemli niteliklerinin başında AB üyesi olmasının yanı sıra Rus doğal gazının geçiş güzergahları arasında yer alması gelmektedir. 2021 yılı çerçevesinde ele alındığında Bulgaristan'la ilişkili enerji konusundaki en önemli gelişmeler ise daha ön plandaki iki başlık altında karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki AB ile yaşanan ortak tutum sorunuyla ilgili son günlerdeki yaşanan enerji krizine Brüksel'in çözüm üretmemekle itham edilmesidir. Bu bağlamda Bulgaristan ve AB arasında enerji konusundaki anlaşmazlıkların 2021 yılı gelişmelerinin ana gövdesini teşkil ettiğini ifade etmek mümkündür.

AB ve Bulgaristan arasındaki enerji konusuyla ilişkili sorunlar yeni bir durum değildir. Buna karşın sorunu görünür hale getiren

en önemli dinamiklerden birisi 2030 iklim planı kapsamındaki hedeflerdir. Bilindiği üzere söz konusu iklim hedefleri kapsamında Avrupa Komisyonu, 1990 yılı seviyelerine kıyasla 2030 yılına kadar AB genelinde en az yüzde 55'lik bir emisyon azaltım hedefi önermekteyken, Avrupa Parlamentosu'nun son zamanlarda yapmış olduğu çağrı, yüzde 60'lık bir azaltım yönündedir. Bu durum karşısında Fransa ve Hollanda'nın da içerisinde bulunduğu on bir üye devlet yüzde 55'lik bir azaltım için ortak açıklama yaparak iklim hedeflerini desteklediğini göstermiştir. Ancak Bulgaristan'ın konuya yaklaşımı farklı olmuş ve dönemin Başbakanı Boyko Borisov ülkesinin kendi kapasitesinin yüzde 40 olduğunu ve daha fazlası için Komisyon'un desteğine ihtiyaç duyulduğunu beyan etmiştir. Söz konusu beyan, dönemin Avrupa Komisyonu başkanı Ursula von der Leyden'den ülkenin kömürden çıkışını destekleyecek bir plan talebinde bulunulmasıyla somut hale getirilmiştir. Ancak ülke içi dinamikler, Bulgaristan'ın kömürün aşamalı olarak bırakmasını planlar dahilinde ortaya koymasına neden olmuştur. Öyle ki AB tarafından yayımlanan raporda Bulgaristan, karbon nötr bir ekonomiye geçiş için niceliksel olarak eksik olarak nitelendirilmiştir (İklim Haber, 2020).

Hemen hemen her fırsatta kömürün aşamalı olarak bırakılmasına davet edilen Bulgaristan'ın, bu durum karşısındaki tavrı, tam anlamıyla AB'nin isteği doğrultusunda gerçekleşmemiştir. Öyle ki ülkedeki yolsuzluk iddialarıyla istifa etme baskısı altındaki dönemin Bulgaristan Başbakanı Borisov, kömür sektörünü desteklemeyi tercih ederek AB'nin direktiflerinin aksi yönde bir davranış sergilemiştir. Fakat 2021 yılına gelindiğinde Bulgaristan'ın yaklaşımında önemli ölçüde değişiklikler gözlemlenmektedir. Bulgaristan Enerji Bakanı Andrey Zhivkov'un 12 Ekim 2021 tarihindeki kömürden çıkış için 2035, 2038 ve 2040 olmak üzere üç senaryodan birinin seçilerek uygulamaya konulacağı yönündeki açıklaması bunun göstergelerindendir. Söz konusu açıklamanın basına yansımaları ise "*Bulgaristan'ın U dönüşü yaptığı*" şeklinde olmuştur (Todorovic, 2021). Plan

dahilinde atılan ilk somut adım 15 Ekim 2021 tarihinde Bulgar yetkililerinin planı Avrupa Komisyonu'na sunarak 840 milyon Avro hibe ve 360 milyon Avro kredi istemek olmuştur (Todorovic, 2021).

Bulgaristan'la ilişkili olarak 2021 yılı Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri kapsamındaki bir diğer önemli gelişme, Sofya'nın da içerisinde bulunduğu on üye ülkenin AB Komisyonu'na mektup göndermesidir. Söz konusu mektup, on üye devletin AB'nin enerji politikalarına yönelik eleştiri ve özellikle son dönemdeki artan fiyatların neden olduğu krizin aşılmasına yönelik talepleri içermesi bakımından son derece önemlidir. Ayrıca karbonsuz enerji kaynaklarına yönelimi teşvik edici söylemlere yer verilmesi, mektubun önemini arttırmaktadır. Daha ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekirse, 10 Ekim 2021 tarihinde elektrik üretiminde nükleer santrallerin önemli bir yer tuttuğu AB üyesi Fransa, Macaristan, Polonya, Finlandiya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Slovenya, Romanya ve Slovakya'nın ilgili bakanları, AB Komisyonu'na ortak imzalı mektup göndermişlerdir. Mektupta artan enerji fiyatlarına dikkat çekilerek AB'nin bu durum karşısında yetersiz kaldığı belirtilmiş ve üçüncü ülkelere bağımlılığın verdiği zararlar dile getirilmiştir. Bununla birlikte mektupta söz konusu sorunların giderilmesinde karbonsuz enerji kaynaklarına duyulan ihtiyaçlar bağlamında nükleer enerjinin bu kapsama dahil edilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. AB Komisyonu'nun mektuba ilişkin kararı ise henüz açıklanmamıştır (Şeker, 2021).

Rusya Federasyonu

Karadeniz coğrafyası Rusya'nın arka bahçesinin en önemli sınır kapılarından. Tarihsel süreçte sıcak denizlere çıkış yolu olarak önem kazanan Karadeniz coğrafyası, özellikle stratejik enerji kaynaklarının uluslararası arenanın temel dinamiklerinden biri haline geldiği yeni milenyumda dikkatleri üzerine çeken bir rekabet sahası haline dönüşmektedir. Şüphesiz Rusya

Federasyonu söz konusu rekabet sahasının en önemli ve etkili aktörlerindedir. Öyle ki enerji ve Karadeniz bölgesiyle ilişkili gelişmeleri Rusya'yı dışarıda bırakarak ele almak imkansızdır. Karadeniz bölgesi enerji dinamikleriyle ilişkili gelişmeler bağlamında ele alındığında 2021 yılının Rusya için de hareketli geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda, genel olarak Rusya için 2021 yılı gelişmelerini birbiriyle doğrudan bağlantılı iki boyutta ele almak mümkündür. Söz konusu boyutlardan ilki Ukrayna krizi sonrası dinamiklerin etkileriyle, diğeri ise son dönemde enerji fiyatlarında yaşanan artışların sorumlusu olarak atfedilmesiyle ilişkilidir. Dolayısıyla Rusya'yla ilişkili olarak 2021 Karadeniz bölgesi enerji dinamiklerine doğrudan etki eden hadiselerin başında devam eden Ukrayna krizi gelmektedir. Politik anlaşmazlığın ötesinde ciddi ölçekte askeri çatışmalara sahne olan söz konusu kriz, birçok açıdan savaş görünümündendir. Silahlı insansız hava araçlarının (SİHA) kullanıldığı Donbass bölgesinde yaşanan askeri çatışmaları bu kapsamda ele almak mümkündür. Ukrayna SİHA'ların kullanılmasını savunma amaçlı olduğunu ve anlaşmaları ihlal etmediğini açıklasa da bu, tartışılması gereken bir konudur (Altıparmak, 2021).

Ukrayna-Rusya arasında devam eden çatışmalar enerji bağlamında birtakım sonuçları da beraberinde getirmektedir. Söz konusu sonuçlardan ilki Rusya'ya yönelik mevcut yaptırımların genişletilmesi ve yenilerinin uygulamaya konulmasıdır. Bu bağlamda ABD ve AB başta olmak üzere birçok Batılı devletin, Rusya'ya yönelik mevcut yaptırımları genişlettiğine ve Ukrayna'nın da yeni önlemleri devreye soktuğuna tanıklık edilmektedir. 15 Ekim 2021 tarihinde Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenskiy, Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi'nin Rus parlamento seçimlerinin Kırım'da düzenlenmesine katılan kişi ve kuruluşlara karşı yeni yaptırımları öngören kararını imzalamasını bu kapsamda ele almak mümkündür (Guay, 2021). Böylesi bir ortamda Rusya'nın kendisini hedef alan girişimlere yönelik karşılık vermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Rusya'nın vermiş olduğu karşılıklar ise

Avrupa başta olmak üzere birçok devleti yakından ilgilendiren akut kriz ortamına dönüşebilecek niteliktedir.

Ukrayna krizi süreciyle bağlantılı gelişmelerin 2021 yılı Karadeniz bölgesi enerji dinamiklerini şekillendirdiği görülmektedir. Bu süreçte yaşanan hadiselerin, enerji konusundaki etkileri ise bir diğer boyutta daha net ortaya çıkmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere, Rusya'nın kendisine yönelik eylemlere vermiş olduğu karşılıkların bu süreçteki gelişmelerin -doğrudan ya da dolaylı olarak- kaynaklarından birisi haline geldiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın gelişmeleri derinden etkileyen en önemli uygulaması, enerji akışında kesintiye gitmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki Ekim 2021'de Rusya öncelikle Batı Avrupa ülkelerine Yamal-Avrupa hattı üzerinden pompalanan doğal gaz miktarını üçte bir oranında düşürdüğünü açıklamıştır. Gazprom'un yapmış olduğu kesinti ise "*Avrupa'yı pençesine alan enerji krizine benzin dökmek*" şeklinde dünya basınında yer almıştır (CNN Türk, 2021). Almanya merkezli dağıtım şirketi Gascade kesinti miktarını 2,2 milyar metreküpten 0,8 milyar metreküpe düşüş olarak açıklamıştır (CNN Türk, 2021). Yaşanan bu hadise, önceki satırlarda değinilen Ukrayna üzerinden Macaristan'a doğal gaz kesintisiyle birlikte ele alındığında, Rusya'nın Avrupa'da enerji krizini daha da alevlendirecek girişimleri daha anlaşılır olmaktadır. Ama yine de Rusya'nın Avrupa'da yaşanan enerji kriziyle doğrudan ilişkisi olduğunu söylemek son derece güçtür.

Rusya'yla ilişkili olarak 2021 yılı Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri kapsamındaki önemli gelişmelerden bir diğeri Kuzey Akım 2 projesinin tamamlanmasıdır. Bu bağlamda Eylül 2021 tarihinde Rusya, Baltık Denizi yoluyla Avrupa'ya doğalgaz ihracatını iki katına çıkaracak Kuzey Akım 2 doğalgaz boru hattının Almanya'ya kadar uzanan kısmının inşaatını tamamladığını açıklamıştır. Hattın faaliyete geçmesiyle Rusya, devre dışı bırakacağı siyasi rakibi Ukrayna'yı transit ücretlerinden de mahrum bırakmayı planlamaktadır. Almanya,

Ekim ayının başına kadar gaz akışına onay vermemiş olsa da inşaat aşamasının tamamlanması; Rusya'nın hem kuzeyden Baltık Denizi'nden hem de güneyden Türk Akım boru hattını işlettiği Karadeniz'den Avrupa'ya enerji ihracat kapasitesini arttırdığı anlamına gelmektedir (Amerika'nın Sesi, 2021). Ekim 2021'in ilk haftasına gelindiğinde ise Kuzey Akım 2 ile ilgili önemli gelişmeler karşımıza çıkmaktadır. Gazprom'un Kuzey Akım 2'nin ilk hattını doğal gazla doldurmaya başladığını açıklamasını bu kapsamda ele almak mümkündür. Gazprom tarafından yapılan açıklama "*4 Ekim itibarıyla, Kuzey Akım 2 doğal gaz boru hattının ilk hattında gaz doldurulmasına başlandı. Teknik testler için gereken hacim ve basıncı elde etmek için hat kademeli olarak gazla doldurulacaktır. Projenin ikinci hattının devreye alınmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir*" şeklindedir (Abay, 2021).

Kasım 2021'de, Karadeniz enerji dinamikleri bağlamında Rusya'ya ilişkili olarak çok önemli hadiselerle tanıklık edilmiştir. Bu bağlamda Merkel iktidarının varisi Armin Laschet'in Rusya'ya yönelik önceki dönemden farklı bir yaklaşım benimsemesidir. Bilindiği üzere Merkel Almanya'sı özellikle enerji bağlamında Rusya'ya karşı daha orta yollu politika anlayışıyla hareket eden bir yaklaşım içerisindeydi. Merkel Almanya'sının ABD ve Rusya arasında zaman zaman yaşanan gerginliklerde özellikle Kuzey Akım 2 projesine yönelik uzlaştırıcı konumunda girişimlerde bulunması bunun göstergelerindedir. Buna karşın Kuzey Akım 2 konusunda Merkel'in varisi Armin Laschet'in Rusya'ya yaklaşımının aksi yönde olduğu gözlemlenmektedir. Laschet'in Rusya'ya yönelik "*Doğal gazı kısırsan, inşası bitse bile Kuzey Akım 2'deki akışı durdururuz*" şeklindeki ültimatom niteliğindeki ifadelerini bu kapsamda ele almak mümkündür (Sarı, 2021). Bu bağlamda Rusya ve Almanya arasındaki ilişkilerin farklı bir aşamaya geçmeye başladığını söyleyebiliriz. Kasım 2021'deki yaşananlarla taraflar arasındaki ilişkilerdeki bu geçişi desteklemektedir. Öyle ki 15 Kasım 2021 tarihinde Almanya, Rusya'nın Avrupa'nın içerisinde bulunduğu enerji krizine yönelik tutumları dolayısıyla Kuzey Akım 2 hattının lisans işlemini askıya

aldığını açıklamıştır (Ambrose, 2021). Ancak Almanya'nın bu girişimin olumsuz etkileri Rusya'dan ziyade daha çok Avrupa ülkelerine yönelik olmuştur. Kuzey Akım 2'nin lisans işlemlerinin iptalinin açıklanmasından bir gün gibi kısa bir süre sonra Avrupa piyasalarındaki enerji fiyatlarında yaklaşık yüzde 17 artış meydana gelmesini bu kapsamda ele almak mümkündür (Gosden, Moody ve Swinford, 2021). Dolayısıyla fiyatlarda yaşanan bu artış, Avrupa enerji krizini derinleştirmekle birlikte Almanya ve Rusya'nın tutumlarında henüz tam anlamıyla bir değişime neden olmaması sürecin devam edeceğine işaret etmektedir. Çünkü taraflar, boru hatlarını siyasi bir silah olarak kullanma girişimlerine karşı koymakta kararlı olduklarını vurgulamaktan öteye henüz somut bir adım atmış değillerdir (Euronews, 2021c).

Sonuç

Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri bağlamında ele alındığında 2021 yılının önemli gelişmelere sahne olduğu görülmektedir. En önemli gelişmelerin yaşandığı bölge ülkeleri Türkiye, Moldova, Romanya, Ukrayna, Bulgaristan ve Rusya olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında 2021 yılının enerji güvenliğini sağlamaya yönelik girişimler ve Avrupa'da görünür şekilde ortaya çıkan fiyatlardaki artışlardan kaynaklanan enerji krizinin ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür. Sonuçları önümüzdeki zaman diliminde daha net ortaya çıkması beklenen enerji krizinin, Rusya'nın politik anlayışından kaynaklandığı yaygın olarak dile getirilse de bu durumu buzdağının görünmeyen kısmı olarak nitelendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Öyle ki yaşanan krizin görünürdeki nedeni enerji talebinde yaşanan ciddi miktardaki artıştır. Enerji krizi bir kenara bırakıldığında Karadeniz bölgesi enerji dinamikleri çerçevesinde 2021 yılında meydana gelen önemli gelişmelerin bir diğer ayağını rezervlere yönelik faaliyetlerden elde edilen başarılı sonuçlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin diğer bölge ülkelerine nazaran daha ön

plana çıktığını ifade etmek mümkündür. Ama yine de Romanya gibi bölge ülkelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik girişimlerini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Kaynakça

- Abay, E. G. (2021, Ekim 4). *Gazprom, Kuzey Akım 2 Boru Hattının İlk Hattını Gazla Doldurmaya Başladı*. Kasım 4, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Ekonomi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/gazprom-kuzey-akim-2-boru-hattinin-ilk-hattini-gazla-doldurmaya-basladi/2382702> adresinden alındı
- Aljazeera. (2021, Kasım 1). *Moldova Will Get 3bcm Gas Per Year in New Deal With Russia*. Kasım 25, 2021 tarihinde Aljazeera Web Sitesi: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/11/1/moldova-inks-new-gas-supply-deal-with-russias-gazprom> adresinden alındı
- Altıparmak, E. (2021, Ekim 29). *Zelenskiy: Donbass'da Türk SİHA'ları Kullanmamız Savunma Amaçlı Olup Anlaşmaları İhlal Etmiyor*. Kasım 4, 2021 tarihinde Sputnik Türkiye Dünya: <https://tr.sputniknews.com/20211029/zelenskiy-donbassda-turk-sihalari-kullanmamiz-savunma-amacli-olup-anlasmalari-ihlal-etmiyor-1050306659.html> adresinden alındı
- Ambrose, J. (2021, Kasım 16). *Germany Suspends Approval For Nord Stream 2 Gas Pipeline*. Kasım 25, 2021 tarihinde The Guardian Web Sitesi: <https://www.theguardian.com/business/2021/nov/16/germany-suspends-approval-for-nord-stream-2-gas-pipeline> adresinden alındı
- Amerika'nın Sesi. (2021, Eylül 10). *Rusya Kuzey Akım 2 Projesini Tamamladı*. Kasım 4, 2021 tarihinde VOA Uluslararası: <https://www.amerikaninsesi.com/a/rusya-kuzey-akim-2-yi-tamamladi/6221702.html> adresinden alındı

- Aris, B. (2021, Ekim 2). *Ukraine Claims Gazprom Gas Deal With Hungary is "Use of Gas As a Weapon", Demands Sanctions*. Kasım 3, 2021 tarihinde Intellinews Ukraine: <https://intellinews.com/ukraine-claims-gazprom-gas-deal-with-hungary-is-use-of-gas-as-a-weapon-demands-sanctions-222441/?source=ukraine> adresinden alındı
- Aslund, A. (2021, Ekim 15). *Ukraine Flirts With Disastrous Return to Gas Price Caps*. Kasım 3, 2021 tarihinde Atlantic Council UkraineAlert: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-flirts-with-disastrous-return-to-gas-price-caps/> adresinden alındı
- BBC News. (2021, Haziran 4). *Erdoğan, 135 Milyar Metreküplük Yeni Bir Doğal Gaz Keşfi Yapıldığını Duyurdu: Karadeniz'deki Toplam Gaz Keşfi 540 Milyar Metreküpe Ulaştı*. Ekim 23, 2021 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57366168> adresinden alındı
- BBC News Türkçe. (2021, Nisan 10). *Erdoğan Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky İle Görüştü: "İşbirliğimiz Üçüncü Ülkelere Karşı Bir Girişim Değildir"*. Kasım 3, 2021 tarihinde BBC News Türkçe Haberler: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56701148> adresinden alındı
- BP. (2021). *BP Statistical Review of World Energy 2021 70th Edition*. BP.
- CIA. (2021, Ekim 26). *The World Factbook*. Kasım 1, 2021 tarihinde Turkey: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/turkey/#energy> adresinden alındı
- CNN Türk. (2021, Ekim 2). *Putin Avrupa'nın Gaz Vanasını Kıstı... Enerji Krizine Benzin Döktü*. Kasım 4, 2021 tarihinde CNN Türk Dünya Haberleri: <https://www.cnnturk.com/dunya/putin-avrupanin-gaz-vanasini-kisti-enerji-krizine-benzin-doktu> adresinden alındı

- Euronews. (2021a, Kasım 24). *Moldova Says It Will Pay Debts As Russia's Gazprom Threatens to Cut Gas Supplies*. Kasım 25, 2021 tarihinde Euronews Web Sitesi: <https://www.euronews.com/2021/11/23/russian-gas-giant-gazprom-threatens-to-cut-supplies-to-moldova> adresinden alındı
- Euronews. (2021b, Ekim 13). *Energy Security Dominates Eu-Ukraine Summit, As Prices Continue To Surge*. Kasım 3, 2021 tarihinde Euronews Web Sitesi: <https://www.euronews.com/2021/10/12/energy-security-dominates-eu-ukraine-summit-as-prices-continue-to-surge> adresinden alındı
- Euronews. (2021c, Kasım 16). *German Agency Temporarily Suspends Approval of Nord Stream 2 Operator*. Kasım 25, 2021 tarihinde Euronews Web Sitesi: <https://www.euronews.com/2021/11/16/german-agency-temporarily-suspends-approval-of-nord-stream-2-operator> adresinden alındı
- Gosden, E., Moody, O., & Swinford, S. (2021, Kasım 16). *Threat of Rising Gas bills as Germany Blocks Nord Stream 2 Pipe From Russia*. Kasım 25, 2021 tarihinde The Times Web Sitesi: <https://www.thetimes.co.uk/article/germany-puts-russias-nord-stream-2-pipeline-on-hold-n3qdvx859> adresinden alındı
- Grzegorzcyk, M. (2021, Ocak 20). *Energy Giants Are Once Again Ramping Up Operations In The Romanian Black Sea*. Kasım 2, 2021 tarihinde Emerging Europe: <https://emerging-europe.com/business/energy-giants-are-once-again-ramping-up-operations-in-the-romanian-black-sea/> adresinden alındı
- Guay, B. (2021, Kasım 2). *Zelenskiy, Rusya'ya Yaptırımlarını Genişletti*. Kasım 4, 2021 tarihinde Sputnik Türkiye Dünya: <https://tr.sputniknews.com/20211102/zelenskiy-rusyaya-yaptirimlarini-genisletti-1050416610.html> adresinden alındı

- İklim Haber. (2020, Ekim 20). *Bulgaristan Kömürden Çıkmak İçin AB'den Yardım Talep Etti*. Kasım 3, 2021 tarihinde İklim Haber Ekonomi, Politika: <https://www.iklimhaber.org/bulgaristan-komurden-cikmak-icin-abden-yardim-talep-etti/> adresinden alındı
- International Energy Agency. (2020, Nisan). *Moldova Energy Profile*. Kasım 3, 2021 tarihinde IEA Country Report: <https://www.iea.org/reports/moldova-energy-profile> adresinden alındı
- Kavaz, İ. (2021, Haziran 7). *5 Soru: Türkiye'nin Karadeniz'deki Doğal Gaz Keşifleri ve Ötesi*. Ekim 29, 2021 tarihinde SETA Web Sitesi: <https://www.setav.org/5-soru-turkiyenin-karadenizdeki-dogal-gaz-kesifleri-ve-otesi/> adresinden alındı
- Necsutu, M. (2021, Kasım 1). *Moldova's New Deal with Gazprom 'Not Transparent', Experts Claim*. Kasım 24, 2021 tarihinde Balkan Insight News: <https://balkaninsight.com/2021/11/01/moldovas-new-deal-with-gazprom-not-transparent-experts-claim/> adresinden alındı
- New Europe. (2021, Ağustos 20). *Romania's Renewable Energy Market On The Rise*. Kasım 2, 2021 tarihinde New Europe Online: <https://www.neweurope.eu/article/romania-renewable-energy-market-on-the-rise/> adresinden alındı
- Reglobal. (2021, Ekim 7). *Nordex Wins Order of 14 Turbines From Eksim Holding*. Kasım 3, 2021 tarihinde Reglobal News: <https://reglobal.co/nordex-wins-order-of-14-turbines-from-eksim-holding/> adresinden alındı
- Reuters. (2021a, 27 Ekim). *Moldova Gets 70 Mln Dolar From EU To Help With Energy Crisis*. Kasım 3, 2021 tarihinde Europe: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-disburses-60-mln-euro-help-moldova-with-energy-crisis-2021-10-27/> adresinden alındı
- Reuters. (2021b, Ekim 22). *Ukraine Offers Russia's Gazprom 50% Tariff Discount For Extra Gas Transit*. Kasım 3, 2021 tarihinde Reuters Energy:

- <https://www.reuters.com/business/energy/ukraine-offers-russias-gazprom-50-tariff-discount-extra-gas-transit-2021-10-22/> adresinden alındı
- Rosenberg, S. (2021, Ekim 28). *Moldova: Russia Threatens Gas Supply in Europe's Poorest State*. Kasım 3, 2021 tarihinde BBC News Europe: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59048894> adresinden alındı
- Sarı, H. (2021, Haziran 28). *Merkel'in Varisinden Rusya'ya Kuzey Akım 2 'Ultimatomu'*. Kasım 25, 2021 tarihinde Dünya Gazetesi Web Sitesi: <https://www.dunya.com/dunya/merkelin-varisinden-rusyaya-kuzey-akim-2-ultimatomu-haberi-626164> adresinden alındı
- Şeker, A. U. (2021, Ekim 11). *Ab Üyesi 10 Ülkeden Nükleer Enerjiyi Yeşil Yatırım Olarak Sınıflama Çağrısı*. Kasım 3, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Ekonomi, Çevre: <https://www.aa.com.tr/tr/cevre/ab-uyesi-10-ulkeden-nukleer-enerjiyi-yesil-yatirim-olarak-siniflama-cagrisi/2389236> adresinden alındı
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı. (2021, Temmuz 28). *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı*. Basın Bülteni: <https://www.tpao.gov.tr/file/2108/turkali-2-akis-testing-tr-5136107ad3ad9cf5.pdf> adresinden alındı
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı. (2021, Ekim 15). *TPAO, Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi'nin ilk fazı için Subsea 7 - Schlumberger ortaklığı ile anlaşma yaptı*. Kasım 4, 2021 tarihinde Basın Bülteni: <https://www.tpao.gov.tr/file/2110/epci-basin-bulteni-15102021-tr-592616d33064b569.pdf> adresinden alındı
- TASS. (2021, Ekim 1). *Kiev Confirms Terminating Gas Transit To Hungary And Losing Imports From This Country*. Kasım 3, 2021 tarihinde TASS Economy: <https://tass.com/economy/1344649> adresinden alındı
- The Moscow Times. (2021, Kasım 22). *Russia's Gazprom Threatens to Cut Off Gas to Moldova*. Kasım 25, 2021 tarihinde The Moscow Times Web Sitesi:

<https://www.themoscowtimes.com/2021/11/22/russias-gazprom-threatens-to-cut-off-gas-to-moldova-a75636>
adresinden alındı

Todorovic, I. (2021, Ekim 12). *Bulgaria Developing Plans To Phase Out Coal By 2040*. Kasım 3, 2021 tarihinde Balkan Green News: <https://balkangreenenergynews.com/bulgaria-developing-plans-to-phase-out-coal-by-2040/> adresinden alındı

TRT Haber. (2021a, Ekim 22). *Moldova'da Enerji Krizi Nedeniyle OHAL Kararı Alındı*. Kasım 3, 2021 tarihinde TRT Haber Dünya: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/moldovada-enerji-krizi-nedeniyle-ohal-karari-alindi-619516.html> adresinden alındı

TRT Haber. (2021b, Ekim 6). *Putin: Ukrayna Üzerinden Sevkiyatı Arttırmak Gazprom İçin Karlı Değil*. Kasım 3, 2021 tarihinde TRT Haber Ekonomi: <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/putin-ukrayna-uzerinden-sevkiyati-artirmak-gazprom-icin-karli-degil-614745.html> adresinden alındı

Vlad-Matia , B., & Eugen, R. (2021). Towards Controlling The Elements: Five Wind Turbines For A Romanian Coastal Black Sea Location. *Energy Reports*, VII(3), 160-165.

Wilson, A. (2021, Kasım 4). *Moldova's Gas Deal With Russia: David Tries to Draw With Goliath*. Kasım 25, 2021 tarihinde European Council on Foreign Relations Web Sitesi: <https://ecfr.eu/article/moldovas-gas-deal-with-russia-david-draws-with-goliath/> adresinden alındı

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya, Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenlidir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan

Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dilek KARADENİZ TOPAL

Dilek KARADENİZ TOPAL, 01.02.1992 tarihinde Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde doğdu. 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu'nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terörizm programında doktora eğitimine başladı.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Eda TUTAK; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans eğitiminden bölüm birinciliği ve yüksek onur derecesiyle mezun oldu. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını 2014 yılında tamamlayan TUTAK, 2021 yılında aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora derecesini aldı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Ar-Ge Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan TUTAK, halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Esra ÇİL AYDOĞDU

28.01.1991 tarihinde Trabzon ili Ortahisar ilçesinde doğdu. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında başladığı doktora programına halen devam etmektedir.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi’nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi –

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve "Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında doktora öğrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

Gökhan ÖÇALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harekât Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet görevine başlayan yazar, hâlihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Şube Başkanlığı'nda görevine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hakan ÜNAY

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2017'de tamamlamıştır. 2018'de Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başladığı yüksek lisans eğitiminden 2022'de sınır duvarları üzerine yazdığı tezi başarıyla savunarak mezun olmuştur. Hâlihazırda Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora öğrencisidir. Göç ve sınır politikaları alanında araştırmalarını sürdüren yazar, Göç

Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde 2019'dan bu yana araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2014 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Kınık, doktora eğitimine aynı üniversite ve anabilim dalında devam etmektedir. Doktora Tezi, “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırmaktadır.

İsmail KÖSE

1975 yılında Trabzon'da doğdu. Yakın Doğu Üniversitesi'nde devlet burslu olarak 1994 yılında başladığı Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini 1999 yılı içerisinde Yüksek Onur derecesi ile tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2002 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında "Cumhuriyet Tarihi Doktoru" unvanı ile mezun oldu. Aynı yıl Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasal Tarih Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2016 yılı başında naklen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne atandı. 2017 yılında Doçent oldu. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazan Çemrek, birçok

akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD’de Florida State University’de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware’da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware’da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazarın özel çalışma alanını Çin Dış Politikası oluşturmaktadır. Müge YÜCE, araştırma amacı ile daha önce Finlandiya Turku Üniversitesi ve Polonya Opole Üniversitelerinde bulunmuştur. Yazar iyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Çince bilmektedir.

Rukiye PATAN

1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Patan şu anda tez aşamasındadır.

Süleyman TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Temiz, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat'ta bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Cumhuriyet Tarihi BD'da tamamladı. Bununla birlikte 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri verdi. Bunun akabinde 2012 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve 2012'den 2018 yılına kadar Malezya'da bulunan Kuala Lumpur Türk Büyükelçiliğinde vazifesine devam etti. 2017 yılında International Islamic University Malaysia'dan doktora derecesini aldı. 2018 yılında görevini tamamladıktan sonra, Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde vazifeye başladı. Uzun süre güneydoğu Asya bölgesinde resmi vazifede bulunmuş olan Dr. Süleyman Temiz'in araştırma alanları, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği-ASEAN, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Güneydoğu Asya Bölgeselciliği ve devletlerarası ilişkileridir.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora

eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Gütay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan Gütay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diplomasi, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

Yaşar SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Lisansını İstanbul Üniversitesi'nden, Yüksek Lisansını Old Dominion Üniversitesi ve Doktorasını Virginia Üniversitesi'nden aldı. ABD, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya üzerine akademik çalışmaları vardır.

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon